

Sygn. akt I ACa 172/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 stycznia 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Tomasz Ślęzak
Protokolant :	Judyta Jakubowska

po rozpoznaniu w dniu 25 stycznia 2022 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa D. F.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt I C 475/19

1) oddala apelację;

2) zasądza od pozwanej na rzecz powoda 4 050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych z tytułu kosztów postępowania apelacyjnego.

	SSA Tomasz Ślęzak	
--	-------------------	--

I ACa 172/21

UZASADNIENIE

Powód D. F. wniósł do Sądu Okręgowego w Katowicach pozew z dnia 1 lipca 2019 r. w którym domagał się zasądzenia na jego rzecz od (...) S.A. w W. kwoty 81.989,07 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zwrotu wpłaconych przez niego rat pożyczki, zasądzenia kwoty 960,00 zł tytułem zwrotu prowizji od udzielenia pożyczki, zasądzenia kwoty 120,00 zł tytułem zwrotu opłaty przygotowawczej związanej z pożyczką, a także zasądzenia zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych. Uzasadniając swoje żądanie powód wskazał, że jako konsument zawarł z pozwaną umowę kredytu hipotecznego w kwocie 60.000,00 zł, który

został indeksowany do franka szwajcarskiego, jednak przed zaciągnięciem zobowiązania nie został poinformowany o potencjalnym ryzyku walutowym, a informacja taka sprawiłaby, że nie podjąłby decyzji o podpisaniu umowy na wskazanych w niej warunkach. W ocenie powoda umowa kredytu zawierała niedozwolone postanowienia umowne w zakresie dotyczącym zasad waloryzowania jego zobowiązań, tym samym zaś całą umowę należy uznać za nieważną z uwagi na brak możliwości zastąpienia wadliwych postanowień właściwymi przepisami. Powód podkreślał sprzeczność tych postanowień z dobrymi obyczajami i rażąco naruszenie jego interesów poprzez wprowadzenie możliwości ustalenia kursu waluty na dowolnym poziomie, co uprawniało pozwany bank do wpływania na wysokość świadczenia powoda całkowicie poza jego kontrolą.

W przypadku nieuwzględnienia powyższego roszczenia powód wnosił o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz kwoty 23.286,30 zł, stanowiącej różnicę między sumą zapłaconych przez powoda rat kapitałowo-odsetkowych w okresie od 5 kwietnia 2007r. do 5 czerwca 2019r., a sumą rat kapitałowo-odsetkowych należnych pozwanej przy założeniu bezskuteczności zawartych w umowie klauzul waloryzacyjnych wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Pozwana w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na jej rzecz od powoda zwrotu kosztów procesu, podnosząc zarzut nieudowodnienia roszczenia tak co do zasady, jak i co do wysokości. Ponadto pozwana podniosła zarzut przedawnienia roszczenia, które w jej ocenie przedawnia się na zasadach ogólnych tj. z upływem 10 lat od dnia zawarcia umowy. Jednocześnie pozwana kwestionowała zasadność żądania odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu, wskazując że w przypadku zobowiązania bezterminowego - a takim jest zobowiązanie, o którym mowa w pozwie - odsetki należą się najwcześniej po upływie 14 dni od dnia doręczenia pozwu, który zastępuje wezwanie do zapłaty.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 16 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Katowicach ustalił, że umowa nr (...) o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowana kursem CHF, zawarta w dniu 30 stycznia 2007 r. pomiędzy powodem D. F. i poprzednikiem prawnym pozwanej (...) Bank Spółką Akcyjną w W. jest nieważna; zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 79.792,42 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 lipca 2019 r. do dnia zapłaty; oddała powództwo o zapłatę w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powód zawarł w dniu 30 stycznia 2007 r. umowę o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...) waloryzowaną kursem CHF z (...) Bank spółką akcyjną z siedzibą w W. (poprzednik prawny pozwanej). Umowa przewidywała kwotę pożyczki w wysokości 60.000,00 zł z okresem kredytowania wynoszącym 240 miesięcy tj. od 30 stycznia 2017 r. do 5 stycznia 2027 r. i zmiennym oprocentowaniem określonym na 6,35% w stosunku rocznym w chwili zawarcia umowy. Wysokość zmiennej stopy procentowej ustalona została jako stawka bazowa LIBOR 3M z dnia 29 grudnia 2006 r. wynosząca 2,10 % i powiększona o stałą w całym okresie kredytowania marżę MultiBanku w wysokości 4,25 % (§ 11 ust. 2 umowy). Kwota pożyczki wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 12 stycznia 2007 r. według kursu kupna waluty z tabeli kursowej (...) Banku S.A. wynosiła 25.536,26 CHF. Ponadto umowa przewidywała konieczność uiszczenia opłaty przygotowawczej w wysokości 960,00 zł oraz prowizji tytułem ubezpieczenia pożyczki w wysokości 120,00 zł. Całkowity koszt pożyczki, który zobowiązał się pokryć pożyczkobiorca, łącznie z opłatami i prowizjami, wyniósł ostatecznie 60.607,62 zł (§ 7 ust. 7 umowy). Umowa została zawarta w celu bezpośrednio niezwiązanym z działalnością gospodarczą - powód przeznaczył ją na spłatę wcześniejszych zobowiązań. Strony ustaliły także, że spłata pożyczki zostanie zabezpieczona poprzez ustanowienie hipoteki na przysługującym powodowi spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu położonego w D. przy ul. (...) oraz ubezpieczenie w (...) S.A. i (...) S.A. Dodatkowo pożyczkobiorca oświadczył w umowie, że w zakresie roszczeń banku z niej wynikających poddaje się dobrowolnie egzekucji prowadzonej na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego do kwoty 120.000,00 zł.

Na podstawie tej umowy powód, jako pożyczkobiorca, zobowiązał się do spłaty kapitału wraz z odsetkami miesięcznie w równych ratach kapitałowo-odsetkowych określonych w harmonogramie spłat, stanowiącym integralną część umowy. Harmonogram spłat został sporządzony w CHF, natomiast raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane po ich uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej pożyczkodawcy, obowiązującego na

dzień spłaty na godzinę 14:50 (§ 12 ust. 1-4 umowy). Wysokość rat pożyczki ulegała comiesięcznej modyfikacji w zależności od kursu sprzedaży waluty. W § 32 ust. 1 umowy pożyczkobiorca oświadczył, że został dokładnie zapoznany z warunkami udzielania pożyczki złotowej waloryzowanej kursem waluty obcej oraz że jest świadomy ryzyka kursowego związanego z pożyczką waloryzowaną, a niekorzystne wahania kursowe mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi pożyczki. Pożyczka została uruchomiona w dniu 7 lutego 2007 r. poprzez przekazanie kwoty 60.000,00 zł na rachunek bankowy pożyczkobiorcy. Pożyczkobiorca zlecił i upoważnił bank do pobierania środków na spłatę kapitału i odsetek z tytułu udzielonej pożyczki z należącego do niego rachunku bankowego. Niniejsze zlecenie było nieodwołalne i wygasło po całkowitym rozliczeniu pożyczki (§ 13B umowy).

Powód zawarł umowę po wcześniejszym uzyskaniu informacji o ofertach kredytów waloryzowanych kursem franka szwajcarskiego, które w tamtym czasie cieszyły się dużą popularnością ze względu na niskie koszty dla pożyczkobiorców. Z pracownikiem banku negocjował takie elementy umowy jak wysokość prowizji, czy oprocentowanie. Poza tym powód nie miał wpływu na kształt umowy, żadnych innych postanowień nie uzgodniono z nim indywidualnie. Nie otrzymał także wzoru umowy z odpowiednim wyprzedzeniem, z jej treścią zapoznał się dopiero w dniu jej podpisania. Nie został wówczas poinformowany o hipotetycznej wysokości zobowiązania w przypadku wzrostu kursu sprzedaży franka szwajcarskiego, zapewniano go o stabilności tej waluty i stabilności szwajcarskiej gospodarki.

Pierwsza wpłata powoda na rzecz pozwanej nastąpiła w dniu 7 lutego 2007 r. i obejmowała ustalone w umowie prowizję i opłatę przygotowawczą. Wpłata pierwszej raty kapitałowo-odsetkowej nastąpiła natomiast w dniu 5 kwietnia 2007 r. W okresie od 7 lutego 2007 r. do 20 maja 2020 r. powód wpłacił pozwanej z tytułu rat kapitałowo-odsetkowych łączną kwotę 88.966,73 zł. Na dzień 21 maja 2020 r. zadłużenie powoda wynosiło 48.282,65 zł. Powód nadal spłaca pożyczkę zgodnie z aktualnym harmonogramem.

Wyliczenie należnych rat kapitałowo-odsetkowych z tytułu umowy o pożyczkę hipoteczną dla osób fizycznych (...), waloryzowaną kursem CHF z dnia 30 stycznia 2007 r. przy założeniu, że umowa ta jest ważna za wyjątkiem mechanizmu indeksacji tj. że pożyczka została udzielona w złotych polskich na kwotę 60.000,00 i podlega spłacie w złotych w 240 miesięcznych, równych ratach kapitałowo-odsetkowych bez klauzul indeksacyjnych wyniosło: a) z oprocentowaniem stawki LIBOR 3M: wysokość zobowiązania powoda w całym okresie trwania umowy powinna wynosić 90.610,59 zł, w tym 30.610,59 zł z tytułu odsetek; na dzień 5 czerwca 2019 r. zobowiązanie powoda powinno wynieść 57.444,54 zł, co oznacza że różnica między kwotą faktycznie wpłaconą przez powoda do tego dnia (81.990,07 zł), a wyliczoną w symulacji uwzględniającej pominięcie klauzul indeksacyjnych wyniosła łącznie 24.545,53 zł; b) z oprocentowaniem stawki WIBOR 3M: wysokość zobowiązania powoda w całym okresie trwania umowy powinna wynosić 115.847,59 zł, w tym 55.847,59 zł z tytułu odsetek; na dzień 5 czerwca 2019 r. zobowiązanie powoda powinno wynieść 74.176,08 zł, co oznacza że różnica między kwotą faktycznie wpłaconą przez powoda do tego dnia (81.990,07 zł), a wyliczoną w symulacji uwzględniającej pominięcie klauzul indeksacyjnych wyniosła łącznie 7813,99 zł; przy założeniu pozostawienia mechanizmu indeksacji, lecz według średniego kursu CHF notować nego w NBP: wysokość zobowiązania powoda w całym okresie trwania umowy powinna wynosić 132.819,52 zł, w tym 41.113,40 zł z tytułu odsetek; na dzień 5 czerwca 2019 r. zobowiązanie powoda powinno wynieść 78.665,28 zł, co oznacza że różnica między kwotą faktycznie wpłaconą przez powoda (81.990,07 zł), a wyliczoną w symulacji uwzględniającej kurs średni CHF kwotowany przez NBP wyniosła łącznie 3324,79 zł.

Wnioskiem z dnia 12 lipca 2017 r. powód wezwał pozwaną do próby ugodowej celem zawarcia ugody stwierdzającej nieważność zawartej umowy pożyczki i zapłaty przez przeciwnika kwoty 60.000,00 zł. Zasadność i wysokość roszczeń zawartych we wniosku została w całości zakwestionowana przez pozwaną w odpowiedzi na zawezwanie do próby ugodowej, wobec czego nie doszło do zawarcia ugody. Powód w piśmie z dnia 11 maja 2018 r. złożył pozwanej zastrzeżenie co do wykonywania zawartej umowy w sposób niezgodny z prawem, wskazując że w treści umowy zawarto klauzule niedozwolone odnoszące się do sposobu udzielenia i spłaty pożyczki. W konsekwencji powód wezwał pozwaną do uznania umowy za nieważną i wzajemnego zwrotu środków, jakie strony przekazały sobie z jej tytułu. Reklamacja powoda nie została uznana przez pozwaną. Z uwagi na stanowisko pozwanej, pismem z dnia 17 lipca 2018 r. powód wystąpił do Rzecznika (...) z wnioskiem o interwencję w sprawie zawartej umowy pożyczki hipotecznej. Na skutek

powyższego wniosku Rzecznik zwrócił się do pozwanej z żądaniem udzielenia wyjaśnień, jednak stanowisko pozwanej nie uległo zmianie - wskazała, że w jej opinii zawarta umowa jest ważna, zgodna z prawem i łączy strony.

W oparciu o te ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że powództwo w zakresie roszczenia głównego zasługiwało na uwzględnienie.

W ocenie tego Sądu powód ma interes prawny w ustaleniu nieważności umowy w rozumieniu art. 189 k.p.c., umowa bowiem nie została dotychczas wykonana w całości i ustalenie jej nieważności stanowi dla powoda jedyną drogę uwolnienia się od obowiązku spłat kolejnych rat pożyczki.

Sąd pierwszej instancji powołując przepisy art. 385¹ § 1 i 4 k.c., art. 720-724 k.c. i analizując w ich świetle umowę stron doszedł do wniosku, że powód będący konsumentem nie miał możliwości negocjowania z pozwaną umowy, szczególnie w zakresie klauzul waloryzacyjnych, a udowodnienie że z powodem te postanowienia umowy zostały uzgodnione indywidualnie obciążały pozwaną, czemu nie sprostaa. Sąd ten uznał, że samo brzmienie klauzuli indeksacyjnej (§ 12 ust. 4 umowy: „Raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”) nie pozwala na dopatrzenie się w niej jakichkolwiek niejasności, choć oczywiście nie przesądza to, że postanowienie to było dla powoda korzystne. Poprawne odczytanie i zrozumienie treści powołanej klauzuli nie powinno jednak nastęrczać większych trudności.

W ocenie Sądu Okręgowego należało zatem zdecydować o wyłączeniu stosowania przepisu art. 385¹ § 1 k.c. w odniesieniu do zwartych w umowie klauzul indeksacyjnych. Nie ma przy tym znaczenia, czy postanowienia te powinny być uznane za zgodne z prawem i zasadami współżycia społecznego, a także czy nie naruszały zasługującego na ochronę interesu pożyczkobiorcy, kwestie te nie są bowiem istotne z punktu widzenia jednoznaczności treści umowy, w tym samej klauzuli indeksacyjnej.

Oceniając zawartą przez strony umowę przez pryzmat art. 353¹ k.c. oraz przepisów art. 720-724 k.c., poddając weryfikacji jej zgodność z mającą zasadnicze znaczenie dla wszystkich stosunków zobowiązaniowych zasadą swobody umów Sąd pierwszej instancji poczynił zastrzeżenie, że choć powód powoływał się jedynie na abuzywność klauzuli indeksacyjnej, opisując podstawę faktyczną żądania wykroczył poza hipotezę podanej podstawy prawnej, umożliwiając tym samym Sądowi ocenę umowy w świetle innych przepisów Kodeksu cywilnego. Zawarta w pozwie podstawa prawna roszczenia nie jest bowiem dla Sądu wiążąca, a zakres badania sprawy wyznacza zawsze podstawa faktyczna, częstokroć umożliwiająca analizę sprawy w różnych aspektach.

Analiza umowy w wymienionym zakresie doprowadziła Sąd Okręgowy do wniosków, że za sprzeczne z naturą stosunku obligacyjnego, mającym charakter konsensualny, nie zaś jednostronnie arbitralny, gdzie strona ekonomicznie silniejsza może narzucać stronie słabszej dowolny wymiar zobowiązań w zakresie podstawowych obowiązków wynikających z umowy, należy uznać klauzule indeksacyjne w brzemieniu, w jakim zostały one wprowadzone do zawartej przez strony umowy o pożyczkę hipoteczną z dnia 30 stycznia 2007 r. Nie miała zatem racji pozwana twierdząc, że umowa w pełni odpowiadała wymogom przepisu art. 720 k.c., a zastosowanie klauzul indeksacyjnych w takim kształcie odpowiadało prawu. Przekroczenie granic swobody umów, jako sprzeczne z przepisem art. 353¹ k.c., nie pozwala na uznanie ważności analizowanej w niniejszej sprawie umowy. Sprzeczność z ustawą dotyczyła głównych świadczeń strony, a w takich przypadkach ocenę ważności całej umowy dopuścił Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 i choć wyrok Trybunału dotyczył analizowania umów kredytowych w aspekcie abuzywności klauzul indeksacyjnych, rozważania i wnioski z niego płynące można zastosować także w niniejszej sprawie.

Zdaniem Sądu Okręgowego nie sposób uznać, że po eliminacji klauzul indeksacyjnych główny przedmiot umowy nie uległ zmianie. Usunięcie mechanizmu pozwalającego na ustalenie wysokości rat kapitałowo-odsetkowych prowadzi wprost do wniosku, że istotne przedmiotowo postanowienia kredytu nie zostały w umowie właściwie w ogóle określone. Bez nich nie może natomiast w ogóle dojść do ważnego zawarcia umowy pożyczki indeksowanej kursem CHF. Przekształcenie tak zawartej umowy w zwykłą umowę pożyczki, prowadziłyby zaś nieuchronnie do podważenia

autonomii woli stron, które właśnie ten rodzaj umowy wybrały jako najkorzystniejszy dla siebie w danym momencie. Przy uznaniu sprzeczności analizowanej umowy z przepisem art. 353¹ k.c., należy powołać się na przepis art. 58 § 1 k.c. i przesądzić o nieważności umowy z mocy samego prawa ze skutkiem ex tunc. Z tego powodu nie ma już konieczności poddawania tej umowy ocenie przez pryzmat przepisów art. 385¹ i nast. k.c., o co wnosił powód.

Konsekwencja ustalenia nieważności umowy pożyczki, w ocenie Sądu pierwszej instancji, jest to że świadczenia faktycznie spełnione przez obie strony podlegają zwrotowi jako świadczenia nienależne na podstawie art. 405 k.c. i art. 410 k.c. zgodnie zatem z teorią dwóch kondykcji nie ma przeszkód do zasądzenia całej kwoty dochodzonej przez powoda, tyle tylko, że wobec podniesienia przez pozwaną zarzutu przedawnienia, Sąd Okręgowy, po analizie właściwych w tym względzie przepisów stwierdził, że za nieprzedawnione należy uznać roszczenia powoda, które powstały w okresie dziesięciu lat przed wniesieniem pozwu tj. od dnia 17 lipca 2007 r. do dnia 17 lipca 2017 r. Świadczenia wcześniejsze uległy natomiast przedawnieniu. W części obejmującej 960,00 zł z tytułu prowizji, 120,00 zł z tytułu opłaty przygotowawczej oraz 2196,65 zł z tytułu spłat rat kapitałowo-odsetkowych żądanie powoda nie zasługiwało zatem na uwzględnienie.

W apelacji od tego wyroku pozwana, zaskarżając wyrok w części uwzględniającej powództwo, zarzuciła:

1) naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało i istotny wpływ na wynik postępowania:

- art. 321 § 1 k.p.c., poprzez orzekanie ponad żądanie w sprawie, tj. orzeczenie o bezwzględnej nieważności umowy pożyczki, jako sprzecznej z powszechnie obowiązującym prawem i nieokreślającej elementów przedmiotowo istotnych dla tego rodzaju umowy, w sytuacji gdy powód powoływał się w pozwie wyłącznie na abuzywność postanowień waloryzacyjnych umowy oraz jej nieważność będącą wynikiem uznania ww. za bezskuteczne, podczas gdy Sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie, bowiem pozbawia to pozwanego możliwości brony swych praw w procesie i skutkuje nieważnością postępowania;

- art. 227 k.p.c. w zw. z art. 235² §1 pkt 2 k.p.c. poprzez błędne uznanie za nieistotny dla rozstrzygnięcia sprawy, a w konsekwencji nieuzasadnione pominięcie dowodu z zeznań świadka M. D., powołanego przez pozwanego na okoliczności związane z procedurą kredytową obowiązującą w pozwanym banku;

- błędne uznanie za nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy, a w konsekwencji nieuzasadnione pominięcie dowodów z dokumentu prywatnego ekspertyzy „Tabela kursowa mBanku oraz analiza porównawcza” sporządzonej przez dr hab. A. R., pisma pozwanego banku z dnia 13 kwietnia 2015 r. skierowanego do Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów dotyczącego wyjaśnień złożonych przez Bank na wystąpienie UOKiK w sprawie kredytów waloryzowanych kursem CHF, wykresów obrazujących porównanie kursów pozwanego banku z kursami konkurencyjnych banków komercyjnych oraz z kursami NBP podczas gdy z dowodów tych wynikały okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy,

- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez zaniechanie dokonania wszechstronnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, a w konsekwencji czynienie ustaleń faktycznych w sprawie w sposób sprzeczny ze zgromadzonym materiałem dowodowym, bez jednoczesnego wyjaśnienia podstawy pominięcia wskazanych w apelacji dowodów,

- art. 278 k.p.c. poprzez dokonanie we własnym zakresie i na podstawie własnych tylko wniosków Sądu I instancji ustaleń wymagających wiadomości specjalnych, w tym m.in. co do faktycznej możliwości dowolnego (arbitralnego) kształtowania wysokości kursów walut oraz spreadu walutowego w tabeli kursowej pozwanego banku, ocenianej przy uwzględnieniu otoczenia regulacyjnego, jak i społeczno-gospodarczego w jakim funkcjonują banki, jak również zasad oraz zwyczajów panujących w tym zakresie na rynkach finansowych, których uczestnikiem jest bank;

2) naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.

- art. 189 k.p.c. przez przyjęcie, że powodowi służył interes prawny w ustaleniu nieważności umowy pożyczki, w sytuacji, gdy powód wystąpił jednocześnie roszczeniem dalej idącym, tj. roszczeniem o zapłatę;

- art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 720 w zw. z art. 353¹ k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie w okolicznościach przedmiotowej sprawy będące skutkiem błędnego ustalenia, że strony postępowania nie określiły w umowie pożyczki warunków przedmiotowo istotnych, podczas gdy umowa pożyczki stanowiąca przedmiot postępowania określa zarówno obowiązek banku do przeniesienia na własność pożyczkobiorcy określonej ilości pieniędzy, jak i obowiązek pożyczkobiorcy do zwrotu pożyczki na rzecz banku w zwaloryzowanej wysokości, zaś sposób waloryzacji określony został wprost w umowie, a zatem brak jest podstaw do stwierdzenia nieważności umowy pożyczki z powołaniem na argument nieokreślenia elementów przedmiotowo istotnych umowy;

- art. 720 § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż do elementów przedmiotowo istotnych umowy pożyczki zalicza się klauzula waloryzacyjna, podczas gdy elementy przedmiotowo istotne umowy pożyczki zostały wprost wymienione w powołanym przepisie i należą do nich po stronie pożyczkodawcy obowiązek przeniesienia na własność biorącego określonej ilości pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, zaś po stronie pożyczkobiorcy obowiązek zwrotu pożyczki;

- art. 65 § 1 i § 2 k.c. w z zw. z art. 56 k.c. poprzez zaniechanie dokonania wykładni oświadczeń woli stron umowy w zakresie rzeczywistej woli stron co do ukształtowania wzajemnych praw i obowiązków stron wynikających z umowy pożyczki, podczas gdy ocena ważności i skuteczności dokonanej przez strony czynności prawnej nie może abstrahować od ogólnych reguł, rządzących prawem zobowiązań, w tym reguły wykładni oświadczeń woli stron, czy też uwzględniania skutków czynności;

- art. 65 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 354 k.c. poprzez ich wadliwą wykładnię, wyrażającą się w dokonaniu wykładni oświadczeń woli stron umowy o kredyt z naruszeniem zasady życzliwej interpretacji umowy, co w konsekwencji doprowadziło Sąd I instancji do oceny oświadczeń woli stron umowy pożyczki z pominięciem powziętego przez nie zamiaru gospodarczego i bez uwzględnienia celu zawartej umowy i przedsięwziętych środków dla jej wykonania;

art. 411 pkt 2 k.c. poprzez jego niezastosowanie i zasądzenie na rzecz powoda kwoty dochodzonej pozwem, podczas gdy świadczenie powoda na rzecz pozwanego czyniło zadość zasadom współżycia społecznego, tj. stanowiło w istocie zwrot środków przekazanych przez pozwanego na rzecz powoda bez podstawy prawnej (przy przyjęciu niepodzielanej przez pozwanego koncepcji nieważności umowy pożyczki), co w konsekwencji wyłączało możliwość żądania zwrotu świadczenia i winno uzasadniać oddalenie powództwa o zapłatę.

W oparciu o te zarzuty pozwana wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego ewentualnie o zmianę tego wyroku i oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na rzecz pozwanej kosztów postępowania.

W odpowiedzi na apelację powód wniosł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zawartych w apelacji zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego, stwierdzić należy, że nie zasługują one na uwzględnienie.

Wbrew apelacji Sąd pierwszej instancji nie naruszył art. 321 § 1 k.p.c. i nie orzekł ponad żądanie pozwu. Trafnie bowiem Sąd ten wskazał, że choć powód powoływał się jedynie na abuzywność klauzuli indeksacyjnej, to opisując podstawę faktyczną żądania wykroczył poza hipotezę podanej podstawy prawnej, umożliwiając tym samym Sądowi ocenę umowy w świetle innych przepisów kodeksu cywilnego. Zawarta w pozwie podstawa prawna roszczenia nie

jest bowiem dla Sądu wiążąca, a zakres badania sprawy wyznacza zawsze podstawa faktyczna, umożliwiającą analizę sprawy w różnych aspektach, także przez pryzmat zasady swobody umów wynikającej z art. 353¹ k.c.

Nie są uzasadnione także zarzuty apelacji oparte na przepisach art. 227 k.p.c. w zw. z art. 235² §1 pkt 2 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. i art. 278 k.p.c.

Sąd Okręgowy zasadnie pominął część dowodów zaofiarowanych przez pozwany bank. Chodzi tu o dowody z zeznań świadka M. D. i dowody z dokumentów: dokumentu prywatnego - ekspertyzy „Tabela kursowa mBanku oraz analiza porównawcza” z czerwca 2016r. sporządzonej przez dr hab. A. R.,

z ogleńdzin zawartości płyty CD, z dokumentu w postaci raportu Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z września 2009r., uchwały zarządu NBP nr 51/2002 r. z dnia 23.09.2002r. w sprawie sposobu wyliczania i ogłaszania bieżących kursów walut obcych, tabeli pn „Bilans kredytów walutowych oraz spread dla CHF”, pisma pozwanego banku z dnia 13 kwietnia 2015 r. skierowanego do Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów dotyczącego wyjaśnień złożonych przez Bank na wystąpienie UOKiK w sprawie kredytów waloryzowanych kursem CHF, wykresów obrazujących porównanie kursów pozwanego banku z kursami konkurencyjnych banków komercyjnych oraz kursami NBP, a także pism okólnych pozwanego banku wymienionych w apelacji i harmonogramu spłat oraz części opinii biegłej - w kontekście wskazanym w apelacji.

Dowody te dotyczyły w istocie sposobu wykonywania umowy, co dla oceny jej ważności pozostaje bez znaczenia, natomiast zeznania świadka dotyczyć miały ogólnej procedury jaka powinna zostać zastosowana przy zawieraniu umowy, a nie zawarcia umowy pomiędzy powodem i pośrednikiem prawnym pozwanego banku, a zatem nie mogły być przydatne dla rozstrzygnięcia sprawy. Co do opinii biegłej z zakresu bankowości Sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że oparł się na niej w niewielkiej części i ocenił ją jako rzetelną i kompletną. Nie było zatem podstaw do dopuszczania dowodów z dokumentów wymienionych w apelacji, w ramach wniosku opartego na art. 380 k.p.c., na etapie postępowania apelacyjnego (art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.).

Sąd pierwszej instancji, w sposób prawidłowy ustalił też stan faktyczny sprawy, przy ocenie dowodów nie naruszając art. 233 § 1 k.p.c. Zarzut naruszenia tego przepisu może być uznany za słuszny tylko wówczas, gdyby apelujący wykazał uchybienie podstawowym regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów, czyli regułom logicznego myślenia i właściwego kojarzenia faktów oraz zasadom doświadczenia życiowego. Co więcej nawet jeżeli z określonego materiału dowodowego można wywnioskować inną wersję wydarzeń, lecz Sąd wyprowadził wnioski logicznie poprawne i zgodne z doświadczeniem życiowym, czyli ocena Sądu nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów, to ocena ta musi się ostać. Tylko bowiem w wypadku, gdy brak jest logiki w wiązaniu wniosków z zebranymi dowodami lub gdy wnioskowanie Sądu wykracza poza schematy logiki formalnej albo, wbrew zasadom doświadczenia życiowego, nie uwzględnia jednoznacznych, praktycznych związków przyczynowo - skutkowych, to przeprowadzona przez Sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona (por. wyroki Sądu Najwyższego z dni: 14 stycznia 2000r., I CKN 1169/99; 16 maja 2000r., IV CKN 1097/00; 23 stycznia 2001r., IV CKN 970/00; 27 września 2002r., IV CKN 1316/00; 6 lipca 2005r., III CK 3/05). Tak jednak, wbrew zarzutom pozwanej zawartym w apelacji, nie jest. Ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy mają oparcie w zgromadzonych dowodach, które ocenione zostały w granicach przysługującej Sądowi Okręgowemu swobody, o której stanowi art. 233 § 1 k.p.c. Zarzuty apelacji pozwanej stanowią zaś polemikę z poczynionymi przez Sąd ustaleniami i sprowadzają się do prezentacji własnych, zadawalających pozwaną ustaleń faktycznych dokonanych na podstawie korzystnej dla skarżącej oceny materiału dowodowego. Tymczasem skuteczne postawienie zarzutu obrazy art. 233 § 1 k.p.c. nie może polegać na zaprezentowaniu jedynie ustalonego przez siebie, na podstawie własnej oceny dowodów, stanu faktycznego. Skarżąca może tylko wykazywać, posługując się wyłącznie argumentami jurydycznymi, że Sąd rażąco naruszył zasady logicznego rozumowania oraz doświadczenia życiowego i że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Tego zaś apelująca w niniejszej sprawie nie wykazała.

Dlatego Sąd Apelacyjny, uznając ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji za prawidłowe, przyjmuje je za własne.

Gdy chodzi o zarzuty apelacji naruszenia prawa materialnego stwierdzić należy, że także one nie zasługują na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, że powód miał interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności umowy o którą chodzi w tej sprawie (art. 189 k.p.c.) O interesie prawnym w rozumieniu tego przepisu można mówić wówczas, gdy występuje stan niepewności co do istnienia prawa lub stosunku prawnego, a wynik postępowania doprowadzi do usunięcia tej niepewności i zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów. W grę wchodzi przy tym sytuacja, gdy powód może uczynić zadość potrzebie ochrony swej sfery prawnej przez samo ustalenie istnienia bądź nieistnienia prawa lub stosunku prawnego. Powód musi udowodnić w procesie o ustalenie, że ma interes prawny w wytoczeniu powództwa przeciwko konkretnemu pozwanemu który przynajmniej potencjalnie stwarza zagrożenie dla jego prawnie chronionych interesów, a sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego praw przez definitywne zakończenie istniejącego między tymi stronami sporu lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu w przyszłości takiego sporu, tj. obiektywnie odpadnie podstawa jego powstania (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r., sygn. akt II CSK 33/09, Lex nr 515730). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto także, iż interes prawny należy rozumieć szeroko, z uwzględnieniem także ogólnej sytuacji prawnej powoda ocenianej w płaszczyźnie zarówno obecnych, jak i przyszłych (możliwych), ale obiektywnie prawdopodobnych stosunków prawnych z jego udziałem (por. wyroki z dnia 2 lutego 2006 r., sygn. akt II CK 395/05 oraz z dnia 18 czerwca 2009 r., sygn. akt II CSK 687/13). Wskazano również, iż uzależnienie powództwa o ustalenie od interesu prawnego należy pojmować elastycznie z uwzględnieniem celowościowej wykładni pojęcia interesu prawnego, konkretnych okoliczności danej sprawy i tego, czy w drodze powództwa o świadczenie strona może uzyskać pełną ochronę swoich praw. Poza tym pojęcie interesu prawnego powinno być interpretowane z uwzględnieniem szeroko pojmowanego dostępu do sądów w celu zapewnienia ochrony prawnej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 lutego 2003 r., sygn. akt I CKN 58/01, z dnia 30 maja 2003 r., sygn. akt III CKN 1137/00, z dnia 27 stycznia 2004 r., sygn. akt II CK 387/02 oraz z dnia 22 października 2014 r., sygn. akt II CSK 687/13).

W niniejszej sprawie zawarta między powodem, a pozwaną umowa pożyczki nie została wypowiedziana, nie upłynął okres jej obowiązywania i jest ona nadal wykonywana. Powodowi w zakresie pozostałych do spłaty rat kredytu nie przysługuje jakiegokolwiek dalej idące roszczenie o zapłatę. Niepewność co do sytuacji prawnej powoda podnoszącego m.in. zarzut nieważności umowy jako sprzecznej z ustawą nie została usunięta dlatego ma on interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności umowy.

Zasadnie Sąd Okręgowy analizując kwestię ważności umowy z pominięciem przesłanek ustawowych zawartych w art. 385¹ kodeksu cywilnego skupił się na ocenie jej zgodności z przepisami tego kodeksu dotyczącymi pożyczki (art. 720-724 k.c.) przez pryzmat wyrażonej w art. 353¹ k.c. zasady swobody umów. Zgodzić się należy z Sądem pierwszej instancji, wbrew zarzutom apelacji opartym na przepisach art. 58 § 1 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 354 k.c., art. 385¹ k.c. i art. 720 § 1 k.c., że istotą wszelkich stosunków obligacyjnych, nie wyłączając umowy pożyczki, jest ich konsensualny charakter, oparcie ich na zgodnej woli stron, akceptujących ich treść, w tym zwłaszcza główne postanowienia. Elementy przedmiotowo istotne umowy muszą zatem być doprecyzowane w stopniu umożliwiającym przypisanie obu stronom zamiaru i woli dokonania danej czynności na uzgodnionych warunkach albo na zasadach zaproponowanych przez jedną stronę i zaakceptowanych przez drugą stronę. Natura stosunku obligacyjnego, wyznaczająca granice swobody umów, odniesiona do umowy pożyczki, w której skonkretyzowane zobowiązanie pożyczkobiorcy z tytułu spłaty pożyczki zostaje pozostawione do uznania drugiej strony umowy nie pozwala na respektowanie takiej umowy. Pożyczkodawca będący bankiem, jest co do zasady stroną silniejszą ekonomicznie, narzucającą kontrahentom ustalone przez siebie warunki bez możliwości ich szerszej negocjacji. Nie oznacza to jednak, by dopuszczalne było dowolne kształtowanie umowy przez bank zwłaszcza jej elementów przedmiotowo istotnych. Już w dacie zawarcia umowy pożyczki musi dojść do ustalenia wysokości udzielanej pożyczki oraz określenia zobowiązania zwrotnego pożyczkobiorcy czy to w sposób kwotowy, czy też przez zastosowanie obiektywnie weryfikowalnego mechanizmu jego

waloryzacji, w tym indeksacji walutą obcą. Posłużenie się przez strony konstrukcją klauzuli waloryzacyjnej, w tym walutowej jest dopuszczalne i powszechnie akceptowane, przede wszystkim ze względu na potrzebę ograniczenia niekorzystnych dla obu stron umowy skutków zmiany wartości pieniądza polskiego. Zastosowanie walutowych klauzul indeksacyjnych powinno jednak opierać się na takim ich zapisaniu, aby zmienność kursu waluty obcej została wyznaczona przez element zewnętrzny i obiektywny, np. określany przez instytucje finansowe spełniające kryteria bezstronnego działania w stosunku do banku udzielającego pożyczki. Zamieszczenie w umowie klauzuli upoważniającej bank do jednostronnego określenia kursu waluty, do której indeksowana jest udzielona pożyczka, stwarza dla pożyczkodawcy możliwość całkowicie dowolnego i arbitralnego ustalania wysokości rat kapitałowo-odsetkowych, do których spłacania zobowiązany jest pożyczkobiorca. Co istotne, dla oceny ważności takiej umowy nie ma żadnego znaczenia, w jaki sposób bank faktycznie korzysta z przyznanых uprawnień i czy jego działania naruszają w jakikolwiek sposób interesy konsumenta. Wadliwe skonstruowanie umowy rodzi skutek nieważności, który można stwierdzić już w dniu jej zawarcia, bez względu na jej późniejsze wykonywanie przez strony.

W tej sprawie zasadnie Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w umowie zostało przewidziane, iż raty pożyczki będą spłacane w złotych, po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku. Sama umowa nie określała kursu CHF wobec złotego, ani też, poza odesłaniem do tabeli kursowej banku, sposobu jego ustalania na potrzeby wyliczenia zobowiązania powoda, nie tylko na dzień zawarcia umowy, ale także na dzień uruchomienia pożyczki i pozostały czas spłacania pożyczki. Umowa odwoływała się wyłącznie do tabeli kursowej, bez żadnych dodatkowych zastrzeżeń, także w zakresie różnicy między kursem kupna a sprzedaży, która gwarantowała bankowi dodatkowy dochód, a której zasady ustalania nie były w dniu zawarcia umowy narzucone przez ustawodawcę (tzw. ustawa antyspreadowa, znacząco ograniczająca swobodę banku weszła w życie dopiero z dniem 26 sierpnia 2011 r.). Sąd ten zwrócił także uwagę, że choć przepis art. 111 ust. 1 pkt ustawy Prawo bankowe nakłada na banki obowiązek ogłaszania tabel kursowych w miejscu wykonywania czynności bankowych, nie ogranicza on w żaden sposób zasad ustalania kursów walut objętych takimi tabelami. Ani umowa, ani stanowiący jej integralną część regulamin nie ustanawiał dla pożyczkobiorcy żadnych gwarancji prawnych, chroniących go przed naruszeniem jego interesów przez bank. Oznacza to, że bank mógł samodzielnie wyznaczać poziom swojej korzyści finansowej poprzez nieskrepowane prawem, ani umową oznaczenie kursu w tabeli, której kształt zależał wyłącznie od jego decyzji.

W tym kontekście słusznie Sąd Okręgowy uznał klauzule indeksacyjne w brzemieniu, w jakim zostały one wprowadzone do zawartej przez strony umowy o pożyczkę hipoteczną z dnia 30 stycznia 2007 r., za sprzeczne z naturą stosunku obligacyjnego, mającym charakter konsensualny, nie zaś jednostronnie arbitralny, gdzie strona ekonomicznie silniejsza może narzucać stronie słabszej dowolny wymiar zobowiązań w zakresie podstawowych obowiązków wynikających z umowy oraz że pozwana nie ma racji twierdząc, że umowa ta w pełni odpowiadała wymogom przepisu art. 720 k.c., a zastosowanie klauzul indeksacyjnych w takim kształcie odpowiadało prawu. Zasadnie także Sąd ten uznał, że przekroczenie granic swobody umów, jako sprzeczne z przepisem art. 353⁽¹⁾ k.c., nie pozwala na uznanie ważności analizowanej w tej sprawie umowy. Sprzeczność z ustawą dotyczyła głównych świadczeń strony. W takich przypadkach ocenę ważności całej umowy dopuścił Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który w wyroku z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 wywiódł, że postanowienia dyrektywy 93/13/EWG nie stoją na przeszkodzie temu, aby sąd po ustaleniu nieważności niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej przyjął, że umowa ta nie może obowiązywać między stronami po usunięciu nieważnych postanowień, a to ze względu na zasadniczą zmianę głównego przedmiotu umowy. Wymieniony wyrok TSUE dotyczył wprawdzie umów kredytowych w aspekcie abuzywności klauzul indeksacyjnych, ale ma on wprost zastosowanie w tej sprawie, chodzi w niej bowiem o tożsame zagadnienie prawne. Nie można zasadnie twierdzić, że po eliminacji klauzul indeksacyjnych główny przedmiot umowy nie uległ zmianie. Usunięcie mechanizmu pozwalającego na ustalenie wysokości rat kapitałowo-odsetkowych prowadzi do wniosku, że istotne przedmiotowo postanowienia nie zostały w umowie właściwie określone. Bez nich nie może natomiast w ogóle dojść do ważnego zawarcia umowy pożyczki indeksowanej kursem CHF. Przekształcenie tak zawartej umowy w zwykłą umowę pożyczki, prowadziłoby natomiast do podważenia autonomii woli stron, które ten rodzaj umowy wybrały.

Dlatego zasadnie Sąd Okręgowy, po dokonaniu przedstawionej analizy umowy zawartej przez strony w okolicznościach tej sprawy pod kątem zasady wyrażonej w art. 353¹ k.c., uznał, na podstawie art. 58 § 1 k.c., że jest ona nieważna z mocy samego prawa ze skutkiem *ex tunc*.

Konsekwencją uznania nieważności umowy pożyczki w oparciu o przepis art. 58 § 1 k.c. jest wniosek, że świadczenia faktycznie spełnione przez obie strony w celu jej wykonania podlegają zwrotowi jako świadczenia nienależne. Zgodnie bowiem z art. 405 k.c., kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby nie było to możliwe, do zwrotu jej wartości. Przepis ten stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 k.c.). Zarówno po stronie pożyczkodawcy, jak i pożyczkobiorcy powstają zatem osobne roszczenia o zwrot należności wypłaconych bez istniejącego zobowiązania. Każde z roszczeń może być rozliczane i dochodzone osobno, w oddzielny sposób ustalany jest jego zasadność. Zgodnie z tą teorią dwóch kondykcji nie ma więc przeszkód do uwzględnienia w całości roszczenia pożyczkobiorcy i zasądzenia na jego rzecz zwrotu całej kwoty, jaką dotychczas uiszczył na rzecz pożyczkodawcy i jakiej dochodzi pozwem. Tyle tylko, że w tej sprawie, wobec podniesienia przez pozwanego banku zarzutu przedawnienia, na uwzględnienie zasługiwało roszczenie powoda o zapłatę kwot wpłaconych w okresie nieprzedawnionym czyli od 17 lipca 2007 r. do 17 lipca 2017 r. Poza tym okresem pozostają raty w wysokości 2196,65 zł. i prowizja banku (960 zł.) oraz opłata przygotowawcza (120 zł.). Poza sumą tych kwot zatem, żądanie pozwu zasługiwało na uwzględnienie, i nie przeczy temu zarzut apelacji naruszenia art. 411 pkt 2 k.c. Przepis ten przewiduje, że nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli jego spełnienie czyni zadość zasadom współżycia społecznego. W okolicznościach tej sprawy nie można zarzucić powodowi działania niezgodnego z zasadami współżycia społecznego. Przeciwnie, w świetle przedstawionej wyżej analizy postępowania pozwanego banku wobec powoda, należy uznać, że to bank zawierając umowę pożyczki naruszył dobre obyczaje i interes swojego kontrahenta, co mieści się w pojęciu zasad współżycia społecznego. Nie może więc, sam je naruszając, powoływać się na tę klauzulę generalną.

Z tych względów Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację, o kosztach postępowania apelacyjnego orzekając w oparciu o przepisy art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, zmienionego rozporządzeniem z dnia 3 października 2016 r. (Dz. U. 2016, poz. 1668).

SSA Tomasz Ślęzak